

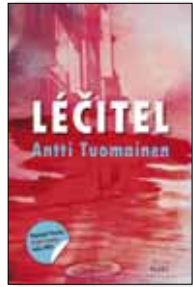

José Saramago Kain

Přeložila Lada Weisssová
Plus 2011, 152 s.

Poslední román Portugalce José Saramaga, před dvěma lety zesnulého držitele Nobelovy ceny za literaturu, je svěží a ironickou antiapoteózou. Biblický Kain – tedy u Saramaga kain – dostává své znamení jakožto kompromisní řešení, když v ostré diskusi po spáchání bratrovraždy Bůh neochotně připustí, že se na zločinu vlastně podílel. Protagonista potom prochází napříč časem a prostorem na přeskáčku příběhů Starého zákona od Babylonské věže přes Sodomu až po horu Mória a znovu a znovu se přitom střetává s příklady podivně bezcitného a sobeckého Božího chování, jehož první obětí byli již jeho rodiče. Bůh v Kainovi není lautréaumontovský iracionálně krutý, bestiální slintající idiot, je spíš hulákající, směšný a nabubřelý hokynář nebo hostinský, přesvědčený o vlastní svrchované moudrosti, když tráví noci ředěním vína. Jednotlivé starozákonné epizody psané úsporným a přitom jiskřivě sarkastickým jazykem vedou kaina k čím dál větší animozitě k Bohu jako instituci, jež upírá všem uvažujícím tvorům právo na tázání se po zodpovědnosti za jím spáchané skutky. I kdyby nebylo románového završení v kainově plánu, jak užít bezohledné Boží rozmáchnosti v činech proti Bohu samotnému, i sama anekdotická vychýlení příběhů Starého zákona by stála za to – vždyť „i ten největší prostáček pochopí, že vědět je vždycky lepší než nevědět, zejména o něčem tak citlivém, jako je dobro a zlo“.

Matěj Mětelec

Antti Tuomainen Lécitel

Přeložil Vladimír Piskoř
Kniha Zlín 2012, 178 s.

Snad vždy a všude se najdou prorokové, kteří se přizívají na nevládnostech doby a pohotově plodí katastrofické prognózy o vývoji lidstva. Inu, ani v současnosti o ně není nouze. Bohužel mnohé z těchto vizí působí i při bujné představivosti jako nevěrohodný scénář pro sci-fi film druhé jakosti. Finský spisovatel Antti Tuomainen však pozadí nepříznivé budoucnosti vykreslil, aniž by se dopustil neautentických věštitelských přešlapů, a vytvořil živé a svérázné kulisy pro detektivní příběh. Kritické oko čtenářovo ovšem může za popisy světa balancujícího nad hrobem, který mu vykopali nezodpovědní uživatelé života na Zemi, zahlédnout ekologickou propagandu. V její ospravedlnění hraje fakt, že po splnutí s konkrétními osudy a vyprávěním postav nepůsobí prvoplánově a obě roviny knihy do sebe zapadají. Děj se koncentruje do dvou propršených předvánočních dnů v Helsinkách, kdy se klima pomátlo a město se bortí pod neutuchajícím nátlakem nových imigrantů. Po ulicích se potloukají gangsteři, šero a záplavy vody společně s výpadky elektřiny i nefungujícím státním aparátem jsou prověřenou všední realitou naprosté většiny obyvatel. Básník Tapani, který se v této situaci může spolehnout jen sám na sebe, hledá svou zmizelou ženu, novinářku Johannu, která se zapletla do vyšetřování sériových vražd s ekologickým motivem. Anebo to tak není? Jak dobře zná Tapani svou ženu? A své přátele? Nepříjemná minulost, to jsou stopy, po kterých se Tapani musí vydat, aby se dobral pravdy.

Adéla Vytíjalová

Petr Rákos Askiburgion čili Kniha lidiček

Za tratí 2012, 200 s.

Roztěkaná próza tekoucí všemi směry s měrou nepodobnou jiným českým knihám. Próza, která si libuje v sebezvelebování poetickou slovohrou. Všechny tři její části, které autor pro nechápavé radši oddělil barevně, překypují nápady, občas na sebe odkáží a motivicky se prolnou, ale zároveň fungují samostatně. Alchemilla čili Kniha o městě se nostalgicky vznáší nad místem vypravěčova dětství – nad městem, které s žárliivou ostražitostí střeží v tajenkových náznacích. Přesto z idyllické atmosféry dospívání a rodného domu zřetelně vystupují všechny postavy, jejich prožívání klíčových chvil českých dějin, ale i důležité věci prostoru mládí, specifické vůně a strachy. Škoda jen, že rozmanité osobnosti města končí svůj vyprávěný osud jednoduchou psychiatrickou diagnózou. Herkulea čili Kniha pýchy ve svém mytickém vyprávění nahrazuje nejslavnějšího antického hrdinu novodobým zástupcem Bernardem Né, který sice v prchlivosti autorových myšlenek nemá příležitost dokončit pověstných dvanáct úkolů, zato pozná variace kentauřích vtipů, zachrání Prométheova mučitele-dravce před problémy s játry z jednotvárné játrové stravy a stihne pomoci primitivní výzkumné dvojčatky prověřit mužství mnoha bizarních bytostí včetně pyšného Sisyfa. První a zároveň poslední částí nedokončeného Askiburgionu je ve zkratkách napsaná a temná Niobe čili Kniha bolesti. Doslov autorovy manželky, stručná Rákosova biografie, která zároveň odhaluje autobiografické prvky románu, mimo jiné vysvětluje všudypřítomně vegetující zvířenu a květenu a dává definitivní odpověď na název onoho města autorova dětství.

Filip Horák

Anna Enquistová Kontrapunkt

Přeložila Magda de Bruin Hübllová
Mladá fronta 2011, 199 s.

„Všechno se odehrává dvakrát, dočetla se onehdy kdesi, poprvé jako tragédie a podruhé jako fraška.“ Autobiografické druhé prožívání/vzpomínání stárnoucí klavíristky na tragickou smrt dcery se prolíná s nácivkem Bachova díla Goldbergovy variace – obojí je pojímáno fraškovitě, vybledle, zralo. Co kapitola, to jedna vytržená vzpomínka na dceru, od jejího početí po první zaměstnání. Co kapitola, to také jedna ze třiceti Goldbergových variací (včetně úryvků notového zápisu), interpretačně i posluchačsky složitě a mnohovrstevnatého opusu. Enquistová ale prostou intertextualitu posouvá, Bacha osvobozuje z pozice doprovodu, maže hranici mezi příběhem a hudbou. Občas tak lze rozjímat, mluví-li o vztahu s dcerou nebo o variaci: melodické linie se rozcházejí i přibližují, v kánonu je následovník postupně výraznější... Vzniká muzikologický rozbor vztahu, nebo psychoanalýza hudby? Lehce netradičně zdímá také Enquistová čtenářské emoce: strohostí jazyka a potlačováním otevřeného sebedojímání, které dávají tušit vnitřní pohromu. Krupobití odehrávající se v ženě-matce mění skupenství a jako pára je pomalu vypouštěno usilovným cvičením a sepisováním kusých reminiscencí. Tvůrčí přeměnu hoře však někdy příliš utlačuje autorčino psychoanalytické vzdělání. Příliš „vědecké“ vysvětlování mozkových dějů, zobecňování citů, vztahů, situací, které v intimním osvětlení klavírní lampičky působí nepatřičně. Nad hudbou a psaním se psychoanalytické uspořádávání chaosu stává dalším obranným mechanismem – tentokrát nikoliv hrdince, ale vypravěče.

Johana Kotišová

Daphne du Maurier Neohlížej se, miláčku a jiné povídky

Přeložili Libuše a Luboš Trávníčkoví
Motto 2012, 358 s.

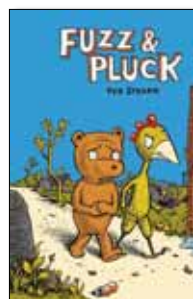
Britská prozaička a dramatička Daphne du Maurier (1907–1989) je ke své škodě mnohdy odsouvána do kategorie romantických autorek, které jen šikovně snoubí emoce, cit a strach. Je pravda, že její asi nejslavnější román Mrtvá a živá (1938) těžší zjevně z odkazu Jany Eyrové, nicméně i zde hlavní dějovou linií posiluje výrazná vizualita (na té je založena i filmová adaptace Alfreda Hitchcocka z roku 1940) a neustálé vzbuzování nejistoty ohledně pravé povahy postav.

V přítomných povídkách ze sedmdesátých let se čtenář nadočká milostných zápletek vůbec, každá z povídek souboru je jasně podřízena jistému motivu, ladění a v podstatě i žánru. Lze tu nalézt příběhy detektivní, duchařské, ale i společensky kritické, v nichž je veškeré zlo naopak záměrně viditelné. V titulní povídce se mimoděk mihne motiv smrti dítěte, spiritismu i sériového vraha, ale hlavní roli hrají Benátky, které jsou ztělesněním atmosféry celého příběhu. Podobně jako se výlet mladých manželů začne rozpadat, tak se i ony navzdory italské bujnosti propadají do vrstev vlastního rozkladu: „Nyní, špatně osvětlené, téměř ve tmě, se zavřenými okenicemi domů a s páchnoucí vodou vše vypadalo úplně jinak, zanedbaně, uboze a dlouhé, úzké čluny, uvázané ke kluzkým schodům vedoucím do sklepních vchodů, připomínaly ze všeho nejvíc rakve.“

Du Maurier si libuje ve falešných stopách, perspektiva vypravěče či protagonisty je mnohdy zkrácená prvním dojmem nebo jejich snahou si záhady racionalizovat, čímž se vytváří napětí mezi vědomím čtenáře a postav. Nutno však říct, že se někdy sama autorka nechá svést na scesti – úvodní narážky či tvrzení zůstávají nerozkyta, přičemž není úplně jasné, zda záměrně. V tomto ohledu jednoznačně povedená je povídka Případ na hranici, kde se v duchu profese hlavní hrdinky hned několikrát změní scénář – herečka Shelagh je tu falešnou novinářkou, tu bezradnou dívkou, jíž záhadně zemřel otec, jindy zase oddanou revolucionářkou, přičemž sama tuto proměnlivost reflektuje.

Ironie a sarkasmus jsou prvky, které na souboru překvapí asi nejvíc. Právě Případ na hranici, ale ještě víc Křížová cesta jsou příběhy, kde se tematizují společenské otázky (írský boj za nezávislost, pokrytectví britské smetánky) a kde tajemství je sice vyřešeno, leč důležitější boj zůstává otevřený. Křížová cesta, jež zachycuje pouf skupiny lidí do Jeruzaléma, předestírá nabubřelost, nevěru či aroganci formální kombinací dialogu a vnitřních monologů. Kontrast toho, co se říká a co se myslí, je nepříjemně přesný. Jako ostatní povídky, i tato má otevřené vyústění, a pokud během svaté cesty hrdinové o něco podstatného přišli, je otázka, jak se s tím vypořádá. Šestá síla, poslední z povídek, zase pochybuje, jak lze žít po prolomení základních poznatků o lidském životě a smrti. Namísto společenských otázek se zde otevírají konflikty etické, zejména dnes nadmíru aktuální.

Anna Vondříčková

Ted Stearn Fuzz & Pluck

Přeložila Sylvie Moravcová
Aldente 2012, 112 s.

Brněnské nakladatelství Aldente po několikaleté pauze od vydání geniálního komiksu Daniela Clowese Jako sametová rukavice odlitá ze železa loni obnovilo vydavatelskou činnost. Po dvojici alb Charlese Burnse, která stejně jako Clowesovo dílo patří na pomezí alternativního a undergroundového komiksu, vydalo první díl příběhů plyšového medvídku Fuzze a oškubaného kohouta Plucka od scenáristy a kreslíře Teda Stearna. Fuzz & Pluck vycházejí z tradice amerického komiksového undergroundu, ve kterém se stylizovaná naivita cartoonových postavček mísí s absurdními a groteskními vizemi světa. Na rozdíl od provokativního a zábavného díla klasika amerického undergroundu Roberta Crumba ale Stearnův komiks vyznívá jen jako poměrně krotká snaha naplnit co nejvíc undergroundových charakteristik, od výsměchu konformismu (manželský pár, který Fuzze a Plucka koupí na trhu s otroky) i falešnému pocitu vědění (dvojice vědkyň považujících vyhladovělou titulní dvojici za mrtvé vzorky) přes chaotické vrstvení epizod bez jasných souvislostí až po černobílou karikaturní kresbu. Stearn kromě tvorby komiksů pracoval také jako animátor a kreslíř na seriálech jako Beavis a Butthead nebo Futurama. A v podstatě ničeho radikálnějšího než toho, co můžeme vidět v těchto seriálech, se od jeho komiksu nadočkáme.

Antonín Tesař

Ivan Jelínke Na závěr do prázdna

Host 2011, 55 s.

Na závěr do prázdna je výbor z dosud nevydané Jelínkovy poezie z let 1980–2002, který se tak stává posmrtným autorovým hlasem. Už samotný název v sobě nese blízkost tematiky básní – prázdnost, prázdnota. Důležitější je ale prostor mezi – věci nacházející se uvnitř kontrastu –, protože právě tím jsou mnohé básně prosceny. Jednotlivé verše se lámou, jsou často rozsekané, útržkovité, přepadávají do sebe, jako by jazyk dostával nádech jakési koktavosti. A s tím se určitým způsobem pojí zmíněný prostor mezi kladem a zápor. Autor se nebojí v básních pohybovat nahoru i dolů zároveň, a tedy se poněkud roztěkaně zastavovat, držet verše v napětí – jako svaly stažené a připravené ke skoku. A tak nechává jednotlivé otázky spojené s člověkem, ale silněji se samotnou poezií, jazykem viset mezi – stejně jako se přelamují jednotlivá slovní spojení na hranicích veršů. Velmi precizně pracuje se slovy, využívá jejich zvukovou spodobu, vytváří si potřebné novotvary (sebeřetězy, chlebkolidu), jazyk je pro Jelínka důležitým nástrojem, stává se i součástí metaforiky. Někdy se ale zdá, jako by se složitostí jednotlivých obrátů a možná až přílišnou krkolomností obracel do sebe a ztrácel schopnost nést. Některé verše se tak mění v určité formule, ve kterých je možné jen tušit. Ale i to má svoji logiku. Jelínkova poezie za nic nebojuje, ničemu nepodléhá, ona sama je tou jednotkou, čímž se stává hůře přijatelnou, ale nikoli méně zajímavou.

Barbora Čiháková